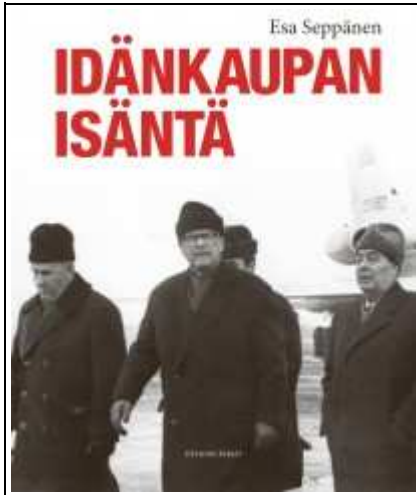

Ruslania

Idänkaupan isäntä

Esa Seppänen

Ilmestyi helmikuussa 2011

Kannen suunnittelija: Laura Noponen

ISBN 978-952-5874-39-6 (sidottu)

Kirjastoluokka: 99.1

Idänkaupan isäntä – Lukunäyte

Esa Seppänen: Idänkaupan isäntä

Helsinki-kirjat 2011

Kaikille idänkauppiaille, entisille ja nykyisille

KIITOKSET

Kaikille suomalaisille ja venäläisille haastateltavilleni.

Urho Kekkosen Hovilan arkistolle ja sen miehistölle.

Suomen Moskovan-suurlähetystölle jälleen kerran lujasta ”tukikohdasta”.

Suomen tietokirjailijat ry:lle matka-apurahasta ja apurahasta luovaan kirjoitustyöhön.

Kustantajalle, Janille ja Eetulle juohevasta yhteistyöstä. Annsille tehokkaasta kustannustoimittamisesta.

Kotijoukoille korvaamattomasta henkisestä ja materiaalisesta huollosta.

Kaikille niille suomalaisille, jotka ovat kiinnostuneita saamaan lisätietoa ja ymmärtämään entistä syvemmin UKK:n idänpolitiikkaa ja lähihistoriamme tärkeitä tapahtumia.

SISÄLLYS

KIITOKSET 7

LUKIJALLE 13

I LÄHTÖASEMIIN 17

Pääministerinä Kremlin punaisella matolla Stalinin kanssa 17

Väkiviinaa Mikojanille 23

Kultalainaa Molotovilta 25

Mikojan Suomessa: ”Tässä maassa on jotain erikoista” 29

Moskovasta löytyi rempseä, itsevaltainen, uusi johtaja 31

”Voro” tuli Suomeen junalla eikä tankilla 35

”Krussekin” tuli Suomeen ja meni Tamminiemen saunaan 35

Presidentti Neuvostoliittoa valloittamassa 40

”Yhtäkkiä tuli iso halla” – presidentti kriisintorjuntatehtävissä 44

”Operaatio napanuora” ja ”Tamminiemen taikayö” 50

II OHJAT KÄSIIN JA ETEENPÄIN 63

Tärkeä vuosi 1962 – presidentti ottaa idänkaupan johdon käsiinsä 63

Nikita Hruštšev: ”Asioista voidaan sopia” 69

Uusi Suomi: ”Valtiosääntömme mukaista

ei ole sitoa eduskunnan päätäntävaltaa etukäteen” 72

Nikolai Patolitšev: ”Mitä presidentti Kekkonen esittää,

siihen on suostuttava” 76

”Operaatio puu” 82

Zavidovosta idänkaupan tärkeä näyttämö 86

”Operaatio voi” – ylijäämän kauppamiehenä Moskovassa 89

Uudet johtajat, uudet suhteet, uudet laivakaupat 95

Kirjeoperaatio: Nopeasti lisää öljyä kriisin partaalla olevaan Suomeen 101

Kosyginin vierailu loi uuden pohjan suhdekehitykselle 104

Brežnev: ”Gospodin Kekkonen,
te asetatte meille joskus liian suuria vaatimuksia” 107

”Patolitševin sävy oli syyttävä...” 111

Brežnev 1968: ”Resursseja ei ole suinkaan käytetty loppuun” 114

Kosygin 1969: ”Emme suinkaan pakota Suomea ostamaan kaasua” 120

Kaukasus kesällä 1969: energiaa kului roimasti, mutta uutta tarjottiin 123

”Operaatio napanuoran” jatke ja ”suomalainen paradoksi” 125

III OFFENSIIVI JA LÄPIMURTO 127

Brežnev Zavidovossa 1970: ”Joskus olemme
perääntyneetkin kannanotoissamme tuottaen hyötyä Suomelle” 127

Kosygin: ”Luottamus loogisesti lähtee luottamuksesta”
– Moskova heinäkuussa 1970 131

Presidentti eduskunnassa 1971: ”Jos olen ylittänyt valtuuteni,
minut voidaan virasta erottaa” 135

Zavidovon saalis – helmikuu 1971 138

Presidentti Kosyginille: ”Kostamus-kylästä on löydetty erittäin rikas malmiesiintymä” 139

Podgorny 1971: ”Nyt ovat esillä erittäin suuret hankkeet” 142

Zavidovo helmikuussa 1972 143

Kauppa sujunut normaalisti, mutta Suomi on clearing-velkaa 143

EEC – Suomi – Neuvostoliitto 146

Brežnev: "Meillä on omat epäilyksemme..." – Zavidovo elokuussa 1972 147

73 punaruusua, ja laastia peruskiveen Svetogorskissa 156

Kosygin EEC-sopimuksesta: "Myöhemmin... Mutta tähän itse asian ratkaisette" 158

Energia, Siperian paperitehdas, Kostamus, Pääjärvi, lastulevytehtaat, uiva telakka 160

"Vaikutelmat Zavidovosta ovat varsin voimakkaat" – maaliskuu 1974 165

Kosygin: "Luottamus saavutetaan ottamalla huomioon

myös vastapuolen näkökohdat, intressit ja oikeudet" 166

Kosygin: "Raakaöljyn hintaa ei täällä päätetä" 170

Suomelle ehdotus energiapoliittisesta ohjelmasta 171

Presidentti: "Poikkeuksellisen lämmin tunnelma ja mainiot neuvottelut" 172

Moskova – Zavidovo – Helsinki – Svetogorsk 1975 173

Tekstiilejä ja makkaroita Stepanovin saunassa 173

Moskova – Zavidovo maaliskuussa 1975 175

Brežnev: "Ratkaisu löydetään ainakin 90 %:n varmuudella" 179

Kosygin: "Suunnittemme voimakasta kampanjaa marjanviljelyn kehittämiseksi" 181

Brežnev Etykissä: "Miksi suomalaiset pyytävät niin korkeita hintoja?" 181

Presidentti: "Kosygin lausui suhteista jopa ylistäviäkin sanoja" – Svetogorsk 1975 184

Presidentti: "Neuvostoliitto on nyt

Suomen tärkein kauppakumppani" – Moskova 1976 187

Rautaruukki, energia, sahanpurut, lehtipuu, Finnairin hotelli, Kostamus 189

Kosygin: "Ei ole toista presidenttiä, joka voisi talousasioista neuvotella kuin UKK" 197

IV KULMINAATIO 200

Kohti Kostamuksen peruskiveä 200

Presidentti: "Kyllä minä tästä herkusta kohtuudella luovun" 201

Brežnev: "Jos te kaikki olette sitä mieltä, niin jään vielä töihin" 203

"Operaatio Suomen Valkoinen Ruusu" 204

Stepanov: "Brežnev ratkaisi Kostamuksen Suomen ja Kekkosen hyväksi" 205

Kosygin: "Älkää yrittäkö köyhäillä... Jos tämä onnistuu,
Suomesta tulee paratiisi" – Tamminiemi maaliskuussa 1977 207

Kosygin: "Siellä toisessa maailmassa oli hyvin kolkkoa" 209

Kostamus-sopimuksen kalkkiviivoilla – Moskova huhtikuussa 1977 210

Brežnev: "Taloudelliset suhteet ovat tavallaan tulleet
kehitystä määrääviksi" – Moskova toukokuussa 1977 211

Presidentti: "Heitämme ensilapiolliset hiekkaa
tällaisten suurten projektien toteuttamiseksi" 213

Brežnev: "Me olemme tyytyväisiä, että
Kostamuksen suuri projekti on saatu toteutuksen asteelle" 213

Presidentti: "Epäuskoisten määrä – vain ohut sakkakerros kaljatuopin pohjalla" 215

V FINAALI 216

Kosygin viimeisen kerran Tamminiemessä – joulukuu 1977 216

Kapitalistisen järjestelmän kriisi ja sosialistisen järjestelmän taakka 221

Presidentti: "Onko rajantakaisia puunjalostusteollisuuslaitoksia luetteloitu?" 223

Presidentti ja Kosygin – Kostamuksen peruskivi syyskuussa 1978 224

Esirippu laskeutuu: Moskova 1980 – Tamminiemi 1982 228

Presidentti: "Kaupan ja talouden kehitys on paljolti riippunut
Neuvostoliiton vakaista ja turvatuista energiatoimituksista" 231

Brežnev: "Myykää meille enemmän Viola-juustoa!" 233

Kolmiodraaman loppunäytös 234

V ISÄNTÄ JA ISÄNNÄN SATO 236

Työmaa ja työkalut 236

Energiaa virtasi... 243

Öljykirjeet Kosyginille 250

Omaa "terävää" terästä valettiin, laivoja myytiin ja koneita tuotiin 252

Elintarvikeylijämmät menivät hyvin kaupaksi 255

Isoja kombinaatteja rakennettiin ja yhteistyötä kehitettiin 257

Isännän pelto oli iso ja monisarkainen 263

Jälkipuintia 265

UKK 100 265

Kekkosenergiaa venäläisin ja suomalaisin silmin 267

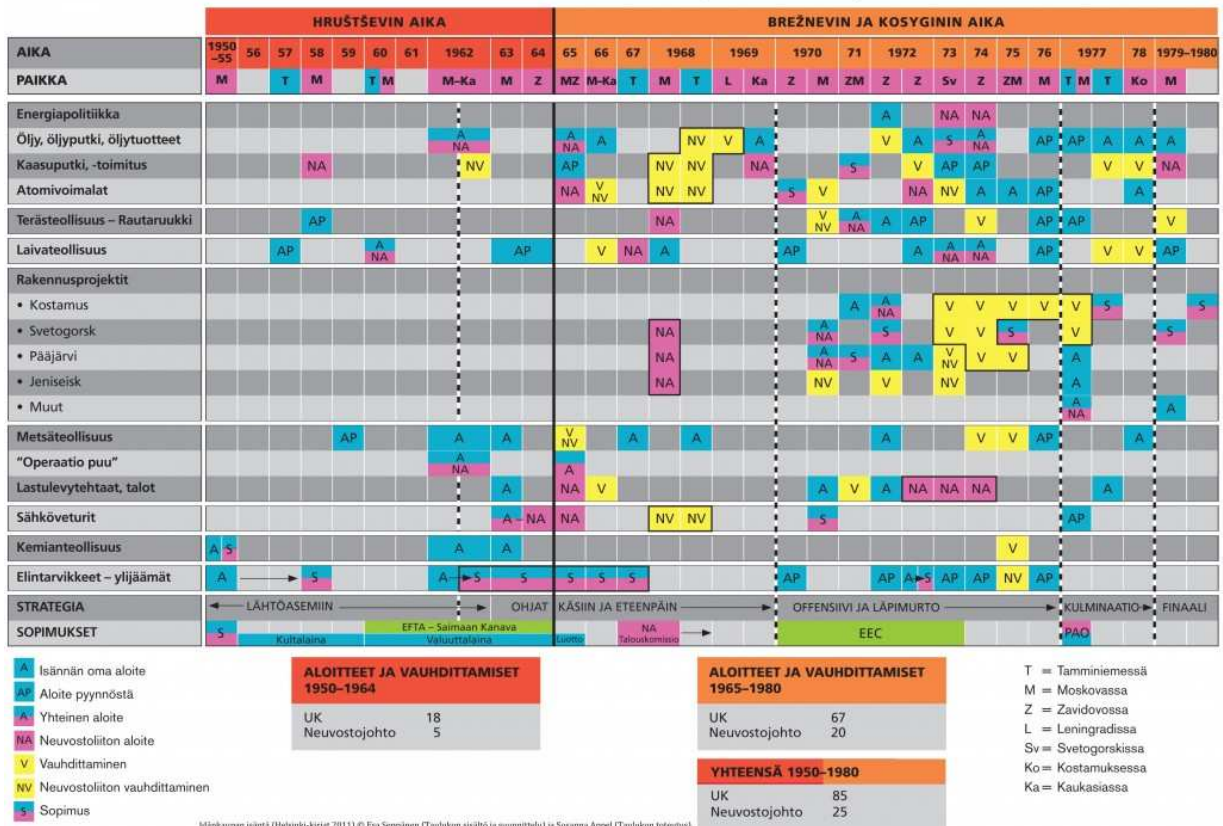
"Kekkonizatsija" ja molemminpuolinen hyöty 273

Mitä Isännältä jäi jälkeen? 277

LÄHTEET 283

HENKILÖHAKEMISTO 287

IDÄNKAUPAN PROJEKTIT JA KAUPAT 1950–1980 / ALOITTEET, VAUHDITTAMISET, SOPIMUKSET

LUKIJALLE

Presidentti Urho Kekkosesta oli moneksi. Hän oli valtiomies, kansanmies, kalamies, erämies, urheilumies, saunamies, huumorimies, luku- ja kynämies, PR-mies... ja kaiken lisäksi hän oli vielä kauppaneuvos. Näin monipuolisen miehen elämää ja työtä on Suomessa monesta näkökulmasta, ansiokkaasti – kuin myös vähemmän ansiokkaasti ja objektiivisesti – tutkittu ja kuvailtu. Näkökulmia on miltei yhtä monta kuin on miestä ja kohteessa ominaisuuksia. Hänen elämäntyönsä merkityksen selvittämisessä on paljon työtä jäljellä, joten lähihistoriamme kansallisessa tulkinnassa on vielä kohtalaisen iso aukko ja urakka.

Yksi näkökulma hänen työnsä tuloksiin on aktiivinen toiminta Suomen ja Neuvostoliiton kaupallisten suhteiden hyväksi. Tätä kenttää on kyllä paljon selvitelty ja siitä on runsaasti kirjoitettu Kekkosen idänsuhteiden yhteydessä, mutta kokonaisuus on tähän mennessä puuttunut. Tämän kirjan peruskysymys kuuluukin: ”Millainen oli presidentti Kekkosen rooli ja merkitys suhteessa idänkauppaan?” Työni ei kohdistu varsinaisesti itse kauppaan ja sen kehitykseen, vaan keskiössä on presidentin oma rooli ja toiminta idänkaupan alalla.

Peruskysymykset voidaan tiivistää näin:

– Millainen oli presidentti Kekkosen rooli idänkaupassa olennaisena osana hänen henkilökohtaisia suhteitaan neuvostojohtajien kanssa? Miten tämä rooli syntyi, hahmottui ja kehittyi erityisesti 1960- ja 1970-luvulla?

– Millaisena ja miten presidentin rooli ymmärrettiin Suomessa osana valtionpäämiehen toimenkuvaa ja miten sitä arvostettiin?

– Miten neuvostojohto ja yleensä venäläiset suhtautuivat presidentin rooliin idänkaupassa ja miten he sitä arvostivat?

– Millaisen mekanismin ja suhdeverkoston presidentti Kekkonen rakensi roolinsa toteuttamiseksi ja miten tämä mekanismi toimi osana presidentin idänpolitiikkaa ja suhteita neuvostojohtoon?

– Millaisia tuloksia presidentin toiminta idänkaupan saralla tuotti ja miten tätä kysymystä on presidentin mentyä arvioitu tämän päivän hyvinvointiyhteiskunnan näkökulmasta?

Tämä kirja perustuu teosteni *Miekkailija vastaan Tulivuori. Urho Kekkonen – Nikita Hruštšev 1955–1960* (2004), *Itäsuhteiden kolmiadraama. Kekkonen – Brežnev – Kosygin 1960–1980* (2007) sekä *UKK:n syvä jälki – perintö vai painolasti* (2009) pohjalle. Näissä teoksissa on kuvattu presidentti Kekkonen idänpolitiikan sisältöä. Käsillä olevassa teoksessa valotetaan ja arvioidaan hänen rooliaan ja toimiaan idänkaupan sektorilla tämän suhderakennelman puitteissa sen orgaanisena elementtinä.

Lähdemateriaalista muodostaa merkittävän osan Orimattilan Niinikosken Hovilan UKK-arkistossa säilytettävät presidentti Kekkonen omakätisesti laatimat muistiinpanot, matkamuistiot ja neuvotteluselostukset kymmenistä tapaamisista neuvostojohtajien Hruštšev, Brežnev ja Kosygin kanssa erityisesti epävirallisissa olosuhteissa Zavidovon metsästysmailla Moskovan lähetyvillä. Toinen tärkeä osakokonaisuus lähdemateriaalista on presidentin kirjeenvaihto talouselämän ja idänkaupan keskeisten toimijoiden kanssa. Myös presidentin omista päiväkirjoista löytyvillä tiedoilla voidaan selittää paljolti hänen rooliaan ja toimintaansa idänkaupan saralla.

Ajattelen entistä enemmän lukijoitani, joten aiemmista noudattamastani käytännöstä poiketen en käytä tässä kirjassa lähdeviitteitä. Kaikki sisältöön liittyvät asiakirjakokoelmat ovat kaikkien tutkijoiden ja muiden asiasta kiinnostuneiden käytettävissä Hovilan UKK-arkistossa.

Kirjan nimessä esiintyvä Isäntä selittyy sillä, että me UKK:n lähiavustajapiirissä puhuimme hänestä Isäntänä. Tässä kirjassani yritän parhaan kykyni mukaan ja käytettävissä olevan aineiston puitteissa kertoa Teille, arvoisat lukijat, millainen Isäntä hän oli idänkaupassa, millaisen sadon hän korjasi ja mitä jälkipuinnissa olisi opittavissa.

Espoon Mankkaalla 8.12.2010.

Esa Seppänen

I

LÄHTÖASEMIIN

Pääministerinä Kremlin punaisella matolla Stalinin kanssa

Kremlin isosta juhlatalosta löytyy kilometrikaupalla punaista, kultakirjailtua, pehmeää mattoa. Yhdellä niistä on tänä kesäkuun 14. päivän myöhäisiltana vuonna 1950 aivan erityinen merkitys. Joskus puolenyön maissa, suuren juhlapäivällisen jälkeen tätä nimenomaista mattoa pitkin astelevat rinnakkain juhlan isäntä,

generalissimus, ministerineuvoston puheenjohtaja ja koko valtavan maan diktaattori Josif Vissarionovitš Stalin ja hänen päävieraansa Suomen tasavallan pääministeri Urho Kaleva Kekkonen. He ovat ilmiselvästi helpottunein ilmein palaamassa Stalinin marmorisesta, kultahanoilla varustetusta erikoistoitettusta, "nuusniekasta". Heidän takanaan astuskelee lyhyenlöntä tulkki, "Musta Rudolf" Sykiäinen. Tämä seuraa tunnontarkasti isäntäänsä ja päävierasta, vaikka ennen nuusniekkaan lähtöä Stalinin suomalainen vieras tosin on epäillyt, tarvitaanko tulkin palveluksia ollenkaan sellaisessa paikassa. Hän on jopa kerran kieltäytynyt Stalinin kutsusta. Mutta illan edetessä Stalinin lempivotkan, ukrainalaisen, pippurisen Gorilkan alituiset maistelut ovat tehneet tehtävänsä ja uudesta kutsusta suomalaisen on jo pakko ollut seurata isäntänsä esimerkkiä.

Yhtäkkiä käytävän puolellavälissä Stalin pysähtyy, ottaa iänikuisen käyrävartisen piippunsa suustaan ja paljastaen epätasaisen rivin nikotiinin syömiä kellertäviä hampaita katsoo tutkivasti vieraaseensa: "Osaako herra Kekkonen venäjää?" Herra Kekkonen ei kauan mieti, vaan pamauttaa: "Tarvittaessa voin olla osaamattakin." Ehkä tämä vastaus ei ainakaan pahemmin yllätä Stalinia, sillä ennen Kekkonen saapumista Moskovaan hän on lukenut lyhyestä "hakaristikasta", että tämä suomalainen poliitikko on sijoitettava "energisten, ovelien ja selväjärkisten" poliitikkojen joukkoon. Sitä paitsi ei neuvostodiktaattori vuonna 1950 enää mitään luonnekuvauksia paperilla tarvinnutkaan, sillä hänellä oli omakohtainen kokemus nuoren suomalaisen sanansäilän terävyydestä jo pari vuotta aiemmin, kun samassa paikassa oli juhlittu ystävyys-, yhteistyö ja avunanto- eli yya-sopimuksen allekirjoittamista. Stalin muisti hyvin, miten tämä varsin sanavalmis herra Kekkonen oli kaiken lisäksi ylistänyt hänen gruusialaista lempiviiniään ja vienyt mukanaan sitä Suomeen koko lahjakorillisen. Ja miten generalissimus olisi voinut unohtaakaan kirveltävää tappiotaan duellissa Kekkonen kanssa, kun hän oli joutunut myöntämään, että sopimus todella oli – kuten Kekkonen määritteli – Paasikiven diktaatti. Tosin, kasvonsa säilyttääkseen, Stalin oli lisännyt, että vaikka hän olikin yhtä mieltä herra Kekkonen kanssa, niin hänen toverinsa eivät kuitenkaan olleet samaa mieltä hänen kanssaan.

Mutta miten Kekkonen "tarvittaessa voin olla osaamattakin"-heittoon olisi suhtauduttava? Stalinin epäluuloisessa mielessä, joka vuosi vuodelta on pahentunut, näet välähtää ajatus, että Kekkonen todella osaa venäjää paremmin kuin antaa ymmärtää. "Raastuite ja kappusivai" ja muutamia muita pikkusanoja sujuu, mutta varmaan mies osaa enemmän. Siinä tuo viekas vieras vaan teeskentelee olla osaamatta voidakseen tietenkäin vaivihkaa kuunnella venäläisten isäntien keskinäisiä jutteluja. Niinhän heikäläisetkin suomen taitajat aina tekevät suomalaisten kanssa. Näin Stalin uskoo ja päättää tällä kertaa – tappion taas häämöttäessä tässäkin duellissa – olla sanomatta mitään. Tarjoamatta rohkealle suomalaiselle mahdollisuutta uuteen provokaatioon Stalin vain hymähtää riippuviiksiensä takaa, pölläyttää piipustaan sakean savupilven ja viittaa vähäeleisesti suuren Katariinan salin sivusaliin, punaisen maton toiseen päähän, missä kahvipöydät ja muu seurue odottavat tilaisuuden isäntää ja päävierasta.

Milloinkaan aiemmin suomalaiset eivät ole nähneet sellaista neuvostoeliittiä kokoontuneena samaan aikaan samaan paikkaan kuin tänä iltana Stalinin suurilla juhlapäivällisillä, missä mitään ei pöydästä puutu. Molotov, Malenkov, Berija, Vorošilov, Kaganovitš, Mikojan, Hruštšev, Bulganin... koko Stalinin lähipiiri. Ja kuten paikallisradiossa ilmoitettiin, "päivällisillä vallitsi lämmin ja ystävällinen mieliala".

Stalinin isännöimässä kahvipöydässä varapääministerit, pahamaineinen Suomen-syöjä Vjatšeslav Molotov, "Molotohvi", ja Kekkonen vastapeluri, maineikas armenialainen kauppias Anastas Mikojan sekä ministeri Sakari Tuomioja, suurlähettiläs Cay Sundström ja eduskunnan varapuhemies Toivo Kujala käyvät vilkasta keskustelua odottaessaan Stalinin ja Kekkonen paluuta "nuusniekasta".

Leppoisesti elehtivä neuvostodiktattori tarjoilee venäläisiä sikareita, vaikka arveleekin vilpittömästi, etteivät ne pärjää kuubalaisille. Kun Tuomioja kohteliaana vieraana rohkenee ilmaista erivän mielipiteensä neuvostosikarien hyväksi ja puolustaa mielipidettään itsepintaisesti, Stalin naurahtaen toteaa, että "aina te suomalaiset pidätte tiukasti kiinni omasta kannastanne".

Kaikki "oma" on Stalinin mielestä tärkeää, ja se näkyy myös tästä pöytäkeskustelusta. Kekkonen on jo edellisen päivän keskustelussa pannut merkille, että Stalinia huolestuttaa aivan erityisesti yksi asia – suomalainen teräs – "teräsmies" kun itsekin on (stal' = teräs). Nyt hän ottaa saman asian uudelleen puheeksi. "Kuinka te voitte puolustaa maatanne, jos teillä ei ole omaa terästeollisuutta", gruusialainen teräsmies kyselee. Tähän Tuomioja vakuuttelemaan, että "meillä on jo nyt terästeollisuus, joka suurelta osalta tyydyttää oman maan tarpeen". Kekkonen ei taida olla ihan samaa mieltä kauppa- ja teollisuusministerinsä kanssa, koska kotona matkaraportissaan hän muuttaa "suurelta osalta" vaatimattommaksi – "eräältä osalta". Stalin kuitenkin ilmoittaa olevansa tässä asiassa nationalisti ja kysyy, mitä sitten tehdään, jos sodan syttyessä rajat sulkeutuvat. Tuomiojan mielestä sellaisessa visiossa Suomi tulee saamaan huomattavan osan terästä Neuvostoliitosta ja tahtoo, että maiden välinen raja ei sulkeutuisi. Stalin kuitenkin muistuttaa suomalaisille vierailleen filosofisesti, että oma terästeollisuus on välttämätön, koska "vieras teräs on tylsä teräs". Kekkonen huomaa, että teräskeskustelu noudattaa paljolti samoja linjoja kuin edellisen päivän keskusteluissa neuvostodiktattorin kanssa. Tämä on selvä merkki Stalinin huolestuneisuuden aitoudesta. Jo edellisenä päivänä hän oli ihmetellyt, miksi Suomen piti oman raudan puutteessa turvautua Ruotsin apuun. Hän oli ollut alusta lähtien sitä mieltä, että herra Kekkonen luettelemat vaikeudet, kuten pääomien puute ja malmiesiintymisen syrjäisyys huonoine yhteyksineen, ovat voitettavissa. Kekkonen toteamukseen, että "Otanmäen rakentaminen on ensimmäisiä tehtäviämme" Stalin oli vastannut, että "se on erittäin hyvä asia".

Epäily Suomen teollisuuden kyvystä jäi kuitenkin kytemään, koska Stalin oli tämän teräskeskustelun yhteydessä kysäissyt, voiko Suomi täyttää laivanrakennusohjelman. Kekkonen myöntävän vastauksen päälle Stalin oli todennut, että "se on hyvä, saatte lisää tilauksia".

Nyt, päivää myöhemmin, juhlapäivällisen kahvipöydässä tapahtuu mielenkiintoinen käänne, kun Stalin provokatiivisesti arvelee, että suomalaiset pelkäävät venäläisiä siinä määrin, etteivät uskalla perustaa yhteistä teräsyhtiötä heidän kanssaan. "Mutta älkää pelätkö, me haluamme vain teitä auttaa neuvoillamme ja asiantuntemuksellamme", hän lohduttaa Kekkonesta ja kumppaneita. Jälkeenpäin on arveltu, että näistä ajatuksista lähti liikkeelle Rautaruukin perustamisidea.

Toinen seikka, mikä illan isäntää näyttää huolestuttavan, on herra Kekkonen paha nuha. Niinpä Stalin määrää neuvostotohtorit toistamiseen tutkimaan asiaa ja parantamaan Kekkonen itsepintaisen tulehduksen kvartsilamppuhoidolla.

Mutta mennään itse asiaan. Mikä on Kremlin juhlan aihe?

Tänään juhlietaan Suomen ja Neuvostoliiton välisen ensimmäisen kauppasopimuksen eli viisivuotisen runkosopimuksen syntyä. Kohteliaana vieraana Kekkonen on jo eilen Kremlissä arvellut, että "generalissimus Stalinilla on kolkka sydämessään hyviä ajatuksia varten Suomea kohtaan" ja että tältä pohjalta kauppasopimus on syntynyt. Stalin on vaatimaton ja haluaa että häntä puhuteltaisiin toverina, mutta Kekkonen vain tuputtaa generalissimustaan. Stalinin tiedusteluun, "onko kauppasopimus Suomelle edullinen", Kekkonen vastaa myöntävästi lisäten, että "viisivuotinen kauppasopimus sopii meidän taloudelliselle kehityksellemme" ja ilmoittaa Suomen mielihyvin toimittavan Neuvostoliittoon tavaroita jopa tämän sopimuksen edellyttämien määrien yli. Stalin vahvistaa oitis kaikkien kuullen, että siinä

tapauksessa Neuvostoliitto on valmis antamaan kauppakumppanilleen lisätilauksia. ”Me olemme oppineet täällä Neuvostoliitossa näkemään, että suomalaiset ovat rehellisiä miehiä ja että he täyttävät tunnollisesti sitoumuksensa. Sen tähden me olemme mielellämme kauppasuhteissa Suomen kanssa”, Stalin vakuuttaa arvattavasti viitaten sotakorvaustoimitusten täsmällisyyteen.

Allekirjoitustilaisuudessa Mikojan mainitsee kahden kesken Kekkoselle, että sopimus on hyödyllinen myös Neuvostoliitolle, vaikka se voisi tulla toimeen ilmankin tätä sopimusta. Tähän Kekkonen vastaa, ettei tilanne vastaavasti olisi ollut yhtä helppo Suomen osalta. Lähtökohta on kuitenkin se – kuten sopimusta edeltävissä neuvotteluissa on alusta pitäen todettu – että viiden vuoden runkosopimus sopeutuu hyvin Stalinin ”pjatiletkoihin”, viisivuotisiin kansantalouden kehittämissuunnitelmiin. Tässä valossa on myös täysin ymmärrettävää, että aloite pitempiaikaisiin runkosopimuksiin on tullut juuri neuvostotalolta.

Myös Suomen kannalta pitkäaikainen sopimus epäilemättä helpottaa Suomen laiva- ja koneenrakennus- sekä puutaloteollisuuden Neuvostoliittoon tapahtuvien toimitusten suunnittelutyötä ja vakiinnuttaa maiden välistä tavaravaihtoa. Tähän Suomen hallitus on koko ajan pyrkinytkin. Nyt kahvipöydässä Stalin korostaa Suomi-suhteiden merkitystä lausuen, että ”monet kapitalistiset maat ovat myös halunneet saada aikaan pitkäaikaisia kauppasopimuksia Neuvostoliiton kanssa, mutta eivät ole siinä onnistuneet”. Amerikkalaiset hölmöt – *duraki!* – ovat puolestaan torjuneet Neuvostoliiton ehdotuksen aina kahteen miljardiin nousevasta pitkäaikaisesta kauppasopimuksesta. ”He ovat kuvitelleet, että kun he eivät myy meille tarvitsemiamme tavaroita, Neuvostoliitto menee taloudelliseen perikatoon. Nyt he ovat nähneet, että näin ei asian laita ole, mutta eivät he ole kuitenkaan luopuneet käsityksestään”, Stalin huomauttaa nostaen maljan solmitun taloudellisen yhteistyön kunniaksi.

Tähän ei ilta pääty, sillä lopuksi katsotaan vielä yhdessä Kaukasiasta kertova historiallinen filmi, majavien elämää koskeva katsaus sekä ratsastusfilmi Keski-Aasian Turkestanista. Politbyroon nokkamiehistä Anastas Ivanovitš Mikojan on yksi Kremlin viisaimmista ja kokeneimmista kauppamiehistä. Sinnikkyytensä ja erinomaisen neuvottelutaitonsa lisäksi hänellä on harvinainen kyky keksiä nopeita ratkaisuja vaikeisiin ongelmiin ja viedä ne määrätietoisesti tulokseen. Kun kansa kamppaili elintarvikepulan kourissa, tavattiin paremman toivossa loruilla, että ”ei lihaa, ei maitoa, ei voita, ei jauhoja eikä saippuaa, mutta onhan meillä Mikojan!” Ilkikurisimmat neuvoivat ruokapulan lievittämiseksi kytkemään radion jääkaappiin johtajien puheiden aikana.

Jo Leninin kanssa työskennellyt Anastas Ivanovitš on synnynnäinen johtajatyppi, erinomainen organisaattori ja hyvin innovatiivinen ihminen. Hänellä onkin takataskussaan erikoinen ehdotus, jonka Kekkonen luokittelee vähintään mielenkiintoiseksi. Kauppavaihdon laajentamismahdollisuuksia pohdittaessa Mikojan näet ehdottaa, että molemmissa maissa avattaisiin kauppaliikkeitä, jotka myisivät yksinomaan toisen maan tuotteita. Tällä tavalla Neuvostoliitto voisi Suomessa myydä omia tuotteitaan käyppiin hintoihin ja suomalaiset vastaavasti voisivat kaupata Neuvostoliitossa omia tuotteitaan, esimerkiksi maataloustuotteita ja paperijalosteita.

Kekkonen innostuu siinä määrin Mikojanin ajatuksesta, että hän lupaa ottaa tämän mielenkiintoisen ehdotuksen viipymättä tutkittavaksi Suomessa.

Nyt, vierailun päätösaterialla suurlähetystössä, Kekkosella ja Mikojanilla on erinomainen tilaisuus syventää henkilökohtaista suhdettaan. Siinä on paikka nimenomaan huumorille, jota kumpikin innokkaasti harrastaa. Mikojanin mielestä suomalaisten kanssa on kovin miellyttävää seurustella, koska he ovat venäläisten tapaan välittömiä, vapaita ja muodollisuuksista piittaamattomia – toisenlaisia kuin muodolliset ja väsyttävät englantilaiset. Tasapuolisuuden nimissä Kekkonen tosin muistuttaa Mikojanille, että suomalaiset ovat kyllä

harvapuheisia ja sitä paitsi itsepäisiä ja umpimielisiä. Sanojensa vahvistukseksi suomalainen kertoo venäläiselle jutun kahdesta hämäläisveljeksestä, joista toinen palasi Suomeen 30 vuoden kuluttua ja ilahtuneena tavattuaan veljensä pitkän ajan takaa ehdotti, että ryypättäisiin jälleennäkemisen kunniaksi. Mikäs siinä. Veljekset ryypäävät kolme päivää putkeen sanomatta sanaakaan toisilleen. Sitten Amerikan-veljen mieli herkistyy ja hän kohottaa lasinsa virkkaen ”Terve nyt sitten, veli!” Mutta tästä ryypykaveri suuttuu ja sanoo, että ”eihän tänne ole tultu roskaa puhumaan vaan ryyppäämään!” Tämä naurattaa kovasti vilkasta armenialaista, joka kertoo vuorostaan Kirovilta kuulemansa samaa kaavaa toistavan kaskun suomalaisten harvapuheisuudesta.

Väkiviinaa Mikojanille

Kekkonen ei olisi Kekkonen, ellei hän käyttäisi hilpeää ilmapiiriä ja ryyppäämiseen liittyvää aihepiiriä hyväkseen. Hän ryhtyykin kauppaamaan – varsinkin kun kauppaneuvottelumatkalla ollaan – suomalaista laadukasta väkiviinaa. Neuvosto-osapuoli on kauppasopimuksessa kieltäytynyt ostamasta suomalaisilta tätä ainetta, mutta Kekkonen, joka näkee oikean hetken koittaneen suurlähetystön – kuten hän sittemmin nimittää – ”jälki-istunnossa”, ei tälläkään kertaa anna periksi. Niinpä varsinainen kauppamies Mikojan kuulee, että Suomessa olisi noin 20 000 tonnia väkiviinaa ulkomaille vietäväksi ja naapurimaa olisi valmis toimittamaan tämän määrän neuvostolaiselle kauppakumppanilleen. Liekö lämpimän, välittömän ja vapautuneen ilmapiirin ja Kekkonen ja Mikojanin välillä lujittuvan yhteisymmärryksen ansiota se, että enempää miettimättä tai keneltäkään kysymättä Mikojan ilmoittaa, että Neuvostoliitto tarvitsee väkiviinaa teknillisiin tarkoituksiin ja on valmis ostamaan Kekkonen tarjoamat 20 000 tonnia. Tosin ostot Suomesta tulevat vähentämään väkiviinan valmistamista perunoista kotimaassa, Mikojan arvelee. Kauppaministeri Menšikov, joka on raakannut väkiviinan pois kauppasopimuksesta, ei uskalla enää yhtään pullikoida esimiehelleen, vaan merkitsee asian mukisematta muistikirjaansa. Kekkonen on löytänyt miehenmentävän aukon neuvostopanssarissa.

Vierailun lähtöpuheessaan pääministeri katsoo nyt solmitun kauppasopimuksen merkityksen siinä, että sen avulla voidaan Suomessa välttää työttömyyttä. Totuus näet on, että ilman sopimusta useampi kymmenen tuhatta työläistä joutuisi työttömäksi. Suomeen palattuaan pääministeri muistuttaa, ettei mitään poliittisia ehtoja Moskovassa ollut esitetty eikä asetettu.

Kesäkuun 15. päivänä 1950 kello 22.50 Kekkonen – ilmeisesti tietäessään jo hyvin, että silloin on Stalinin paras työaika – lähetti hänelle ja neuvostohallitukselle kiitossähkeen: ”Ottakaa vastaan vilpitön kiitokseni osoitetusta erinomaisesta vieraanvaraisuudesta ja miellyttävästä vierailusta Moskovassa. Sen lisäksi haluan myös kiittää Teitä, herra Generalissimus, jälleen kerran maattamme kohtaan osoittamastanne ymmärtämyksestä ja ystävyydestä.” Kiitossähke oli sisällöltään normaali, diplomatian protokollan määrittämä ele, jonka jotkut pahasti antisuomettuneet tutkijat ovat jälkeinpäin leimanneet ”maireaksi mielistelyksi”, jotkut suorastaan merkiksi ”suorasta yhteistyöstä” Stalinin ja Kekkonen välillä.

Kiitossähkettä lähettäessään pääministeri Urho Kekkonen ei vielä tiedä, että parin vuoden kuluttua hän tulisi löytämään kuvansa *Pravdan*etusivulta seisomassa myrtyneen näköisenä lopullisesti sammuneen ”Planeettamme auringon” parien äärellä.